

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора медичних наук, професора Соколової Ірини Іванівни
на дисертаційну роботу Кіюн Ірини Дмитрівни на тему
«Особливості перебігу та профілактика захворювань тканин пародонта
при використанні сучасних приладів для нагрівання тютюну у осіб
молодого віку»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
до разової спеціалізованої вченої ради ДФ. 76.600.087
в Буковинському державному медичному університеті з правом
прийняття для розгляду та проведення разового захисту дисертації
на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».**

Актуальність теми. Новий варіант нікотинових продуктів з'явився майже 20 років тому і зараз у світі налічується понад 40 мільйонів користувачів електронними сигаретами. І якщо негативний вплив традиційного куріння та тютюну на органи і системи організму людини, включаючи і порожнину рота, сьогодні вивчено достатньо глибоко і він є беззаперечним, то щодо впливу е-сигарет, то це тільки початок. Особливий акцент загрози для людства та виклику для медицини пов'язаний з тим, що різке збільшення використання систем для нагрівання тютюну сталося саме серед молоді. Електронні сигарети часто подаються як безпечна альтернатива звичайним сигаретам, але наслідки їхнього вживання вивчені вкрай недостатньо, особливо довготривалі.

Дуже важливим, особливо для лікаря-стоматолога, є уточнення окремих положень механізму впливу е-сигарет на слизову оболонку порожнини рота, тканин пародонта, тверді тканини зубів і слинні залози залежно від тривалості та інтенсивності куріння. Також недостатніми на сьогодні є методи профілактики і лікування захворювань, що викликані використанням електронних приладів для нагрівання тютюну. Всі ці питання поки що не знайшли всебічного і належного висвітлення як у вітчизняній, та і в зарубіжній науковій літературі.

Тому обраний І.Д. Кіюн та її керівником напрямом дисертаційного дослідження є, безумовно, актуальним та таким, що відображає сучасні тенденції розвитку стоматологічної науки та практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Кіюн Ірини Дмитрівни є фрагментом комплексної науково-дослідної роботи кафедри терапевтичної стоматології Буковинського державного медичного університету «Обґрунтування та впровадження нових методів діагностики, лікування, профілактики та реабілітації стоматологічних хворих» (№ держреєстрації 0120U102553). Дисертант є співвиконавцем наукової роботи.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Для досягнення поставленої мети й виконання завдань дисертаційного дослідження авторкою було проведено стоматологічне обстеження 324 осіб віком від 18 до 44 роки. Усі обстежені пацієнти були розподілені на 2 групи: 216 осіб, котрі палили, використовуючи прилади для нагрівання тютюну, були включені до основної групи, та 108 осіб, котрі не палили – до групи порівняння. Застосовані дисертанткою методи дослідження сучасні та максимально інформативні. Серед них: клінічні та рентгенологічні методи – для оцінки стану тканин пародонта і ефективності запропонованого лікування; біохімічні – для уточнення механізмів впливу продуктів згорання тютюну в електронних сигаретах на перебіг запальних явищ в ротовій порожнині; функціональні – для з'ясування змін мікроциркуляторного русла в яснах осіб зі шкідливою звичкою; імунологічні – для вивчення порушень тромборезистенції ендотелію судин у даного контингенту хворих; статистичні – для математичного обчислення отриманих результатів.

Контрольні огляди проводилися через 10 та 30 діб, 6 та 12 місяців після лікування.

Обґрунтованості та достовірності наукових положень дисертації також сприяла ретельна статистична обробка із використанням сучасної комп'ютерної програми для медико-статистичних обчислень.

Отже, враховуючи те, що проведені І.Д. Кіюн дослідження ґрунтуються на достатньому фактичному матеріалі й комплексному аналізі клінічних, додаткових, лабораторних та статистичних методів, надані автором результати слід вважати обґрунтованими й вірогідними, а достовірність викладених в цій дисертаційній роботі наукових положень та висновків є незаперечною.

Наукова новизна одержаних результатів вагома і полягає у 6-х положеннях, серед яких три пріоритетних і стосуються систематизації даних щодо поширеності карієсу зубів і уражень СОПР у осіб молодого віку – курців е-сигарет, проведення оцінки функціонального стану мікроциркуляторного русла тканин пародонта та оцінки тромборезистентції ендотелію судин у хворих на ХКГ та ГП початкового – І ступеня, що використовують альтернативні прилади для паління тютюну. Також уточнено та систематизовано наукові дані щодо поширеності та інтенсивності запальних і дистрофічно-запальних уражень тканин пародонта в курців електронних сигарет; уточнено та доповнено дані про зміни запальних маркерів ротової рідини за активністю уреазы, лізоциму та ступеня дисбіозу у хворих на ХКТ та початковими форми ГП, що застосовують електронні прилади для паління тютюну. І, нарешті, науково обґрунтовано основні покази щодо лікування хворих на запальні і початкові форми дистрофічно-запальних уражень тканин пародонта – курців е-сигарет, за допомогою патогенетично скерованої лікувальної схеми місцевої і загальної дії, з урахуванням клінічних проявів та лабораторних досліджень.

Практичне значення отриманих результатів також вагоме і полягає, по-перше, в розробці комплексу ефективних лікувально-профілактичних заходів для осіб з ураженнями тканин пародонта, котрі використовували

системи для нагрівання тютюну. Також отримані результати вивчення поширеності та інтенсивності захворювань тканин пародонта в курців електронних сигарет можуть бути використані при плануванні стоматологічної допомоги в амбулаторно-поліклінічних умовах. А визначені показники ротової рідини і крові – при виборі тактики та оцінці ефективності лікувальних заходів при курації осіб із захворюваннями тканин пародонта, що використовують альтернативні прилади для паління тютюну

Впровадження результатів дослідження. Профілактично-лікувальний комплекс для даної категорії хворих впроваджено у педагогічний процес 3-х кафедр стоматологічного профілю медичних університетів України та в практичну діяльність 5-ти закладів охорони здоров'я муніципальної та приватної форм власності.

Апробація результатів дисертації та публікації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено в 9 друкованих працях, серед яких 3 публікації в наукових фахових виданнях, рекомендованих МОН України; 1 – у періодичному науковому виданні, проіндексованому у міжнародних наукометричних базах; 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та конгресів.

Основні положення дисертаційної роботи було представлено на 5-х міжнародних науково-практичних конференціях в Україні та за кордоном.

Оцінка структури, змісту та форми дисертації. Дисертацією є рукопис, який викладено на 256 сторінках комп'ютерного тексту, з яких 166 сторінок займає основний зміст, що складається зі вступу, огляду літератури, опису матеріалів і методів дослідження, трьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій та додатків. Робота ілюстрована 31 рисунками та 38 таблицями. Список використаної літератури складено з 274 джерел, з них 74 кирилицею та 200 латиницею.

В **анотації** згідно з існуючими вимогами, українською та англійською мовами стисло представлено результати дисертаційного дослідження з акцентом на їх новизну та практичне значення, наведено список публікацій за темою даного дослідження.

Вступ надає вичерпну характеристику актуальності обраного напрямку дослідження, а також інформацію щодо його мети, завдань, об'єкту та предмету дослідження; застосованих методів дослідження; наукової новизни та практичного значення; впровадження отриманих результатів; особистого внеску автора; публікацій за матеріалами роботи та обсягу й структури дисертації.

Зауважень немає.

Розділ 1. Сучасний погляд на проблему тютюнопаління при використанні приладів для електричного нагрівання тютюну (огляд літератури) викладено на 30 сторінках і структуровано на 3 підрозділи, в яких викладено інформацію щодо тютюнопаління як медико-соціальної проблеми сьогодення (підрозділ 1.1), впливу тютюнопаління на органи ротової порожнини (підрозділ 1.2) та на мікроциркуляцію в тканинах ясен (підрозділ 1.3). Розділ має підсумовуючий висновок, який ще раз акцентує на актуальності обраного напрямку досліджень. Огляд літератури викладено в аналітичному стилі та доводить широку професійну обізнаність дисертанта щодо окреслених питань. Аналіз публікацій дозволив зробити висновок про всебічний негативний вплив куріння в будь-якому форматі на органи і системи організму людини, включаючи і порожнину рота.

Принципових зауважень до розділу немає. Але додавання інформації щодо сучасних методів компенсації негативного впливу на стан порожнини рота паління надало б ще більшої вагомості розділу.

У **розділі 2 «Матеріали та методи дослідження»** на 23 сторінках у п'ятих підрозділах надано ретельну характеристику проведених досліджень. Підрозділ 2.1 представляє загальну характеристику хворих груп дослідження;

підрозділ 2.2 – клінічні методи дослідження хворих та методику проведення онкоскринінгу в пацієнтів, котрі палять, використовуючи прилади для нагрівання тютюну; підрозділ 2.3 – лабораторні методи дослідження (функціональні, біохімічні методи та методика дослідження стану ендотелію); підрозділ 2.4 – методи лікування пацієнтів-курців із захворюваннями тканин пародонта та підрозділ 2.5 – статистичні методи дослідження.

Розділ ілюстровано 7 таблицями й 2 рисунками.

Принципових зауважень до розділу немає. Але, по-перше, враховуючи значний обсяг матеріалу можна було б не викладати методики підрахунку проб та індексів, а зазначити лише посилання на автора або на джерело. По-друге, можливо доречно додати інформацію щодо кількості залучених осіб до проведення різних видів досліджень.

Розділ 3 «Клінічні аспекти стоматологічного здоров'я у осіб молодого віку, котрі палять, використовуючи прилади для нагрівання тютюну» викладено на 50 сторінках, ілюстровано 13 таблицями, 16 рисунками, з яких 8 – це клінічні фото пацієнтів та ортопантомограма. Розділ має три підрозділи: підрозділ 3.1. присвячений аналізу стоматологічного статусу пацієнтів груп дослідження; підрозділ 3.2. – індексній оцінці стану тканин пародонта та особливостям перебігу захворювань пародонта у хворих груп дослідження; підрозділ 3.3. – аналізу результатів оцінки гігієнічного стану порожнини рота в групах дослідження. Авторка робить висновок, що у пацієнтів, котрі палять із використанням приладів для нагрівання тютюну, спостерігалась вища поширеність основних стоматологічних захворювань, частота яких ще й зростала зі збільшенням віку обстежених. А інтенсивність захворювань тканин пародонта у таких пацієнтів характеризувалася домінуванням розвинутих форм ГП.

Зауважень до розділу немає.

Розділ 4 «Рівні показників маркерів запалення у ротовій рідині та їх вплив на функціональний стан ендотелію судин ясен у осіб, котрі використовують електронні прилади для нагрівання тютюну» (21 сторінка, 12 таблиць, 4 рисунки). Матеріал розділу розподілено на 3 підрозділи, другий з яких має ще й пункти. Так, підрозділ 4.1. присвячено динаміці активності уреаз, лізоциму в ротовій рідині і ступеню орального дисбіозу на тлі паління е-сигарет у осіб із захворюваннями тканин пародонта; підрозділ 4.2. – функціональному стану ендотелію судин у осіб з захворюваннями тканин пародонта, що палять е-сигарети, вивченню показників мікроциркуляції у тканинах пародонта, тромборезистентності ендотелію судин та вмісту у крові маркерів дисфункції ендотелію судин в осіб із захворюваннями тканин пародонта; підрозділ 4.3. – кореляційним взаємозв'язкам між мікроциркуляторними порушеннями та показниками тромборезистентності і маркерами ендотеліальної дисфункції в осіб із запальними захворюваннями тканин пародонта, що палили е-сигарети.

Після проведених досліджень дисертантка дійшла висновку про те, що у ротовій рідині осіб із захворюваннями пародонта, які палили е –сигарети, відбувається зростання ступеня орального дисбіозу, що й зумовлювало зростання запального процесу в тканинах пародонта і сприяло підвищенню тканинної проникності, що, у свою чергу, викликало порушення у його мікроциркуляторному руслі.

При оцінці показників, що характеризують стан мікрокровотоку в тканинах пародонта в осіб із захворюваннями тканин пародонта, що палять е-сигарети, встановлено розвиток мікроциркуляторних порушень, що підтверджується змінами індексу периферійного кровообігу, тромборезистенції судинної стінки, концентрації у крові маркерів ендотеліальної дисфункції – гомо цистеїну. Також авторкою встановлені зворотні та прямі сильні зв'язки між різними показниками ендотеліальної дисфункції.

Зауважень до розділу немає.

Розділ 5 «Ефективність методу комплексного лікування захворювань тканин пародонта в осіб молодого віку, що палять електронні сигарети» (28 сторінок, 9 рисунків, 6 таблиць) має два підрозділи з пунктами і представляють результати клінічних, додаткових та лабораторних досліджень проведення лікування у хворих на хронічний катаральний гінгівіт (підрозділ 5.1) та пародонтит початкового – I ступеня (підрозділ 5.2), які є курцями е-сигарет.

Дисертантка довела, що запропонована методика лікування хвороб пародонта сприяла суттєвому зниженню об'єктивних та суб'єктивних проявів захворювань, що підтверджувалось позитивною динамікою пародонтальних і гігієнічного індексів, покращенням мікроциркуляторного стану тканин пародонта, зменшенню дисбіозу та покращенню імунологічних параметрів ендотеліальної дисфункції.

Зауважень до розділу немає.

Розділ «Аналіз і узагальнення отриманих результатів дослідження» представлено на 17 сторінках, на яких в стислому вигляді висвітлено результати проведеного дисертаційного дослідження.

Зауважень до розділу немає.

Висновки, їх шість, викладені чітко, послідовно, обґрунтовано і логічно, відповідають меті й завданням даного дисертаційного дослідження. Висновки мають наукову та практичну цінність.

Зауваження: висновок №6 щодо ефективності розробленої методики комплексного лікування обраного контингенту пацієнтів відображає їх дещо поверхнево.

Практичні рекомендації реальні для практичного використання.

Список літератури складений за першим згадуванням, оформлений відповідно до чинних бібліографічних вимог та включає 274 джерела, з яких 74 кирилицею та 200 латиницею. Джерела інформації є сучасними та

відповідають основному змісту дисертації. Частка джерел, опублікованих до 2019 року не перебільшує 4 відсотки.

У додатку А1 представлений список публікацій Кіюн І.Д. за темою роботи; у додатку А2 – інформація щодо апробації результатів дисертації; у додатках Б1-Б5 – акти впровадження в лікувально-діагностичний процес; у додатках В1-В3 – акти впровадження в навчальний процес.

Повнота викладу результатів дисертації у наукових фахових виданнях. Матеріали та основні положення дисертаційної роботи Кіюн І. Д. опубліковано 9 наукових робіт, серед яких 3 статті у фахових виданнях, рекомендованих ДАК України, 1 стаття у закордонному журналі, що цитується в наукометричній базі Web of Science. Опубліковані праці повністю охоплюють всі розділи дисертації. Опубліковано 5 - тез доповідей у матеріалах конференцій, 3 з яких за кордоном.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації Кіюн Ірини Дмитрівни «Особливості перебігу та профілактика захворювань тканин пародонта при використанні сучасних приладів для нагрівання тютюну у осіб молодого віку» не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації. Текст представлених матеріалів дисертації І.Д.Кіюн є оригінальним на 94,1 % (Довідка №736/01-14, видана комісією про проведення первинної експертизи на наявність плагіату Буковинського державного медичного університету). Дисертація та наявні за її темою публікації не містять академічного плагіату.

Необхідно зазначити, що дисертаційна І.Д.Кіюн має незначні технічні й граматичні й стилістичні недоліки, зустрічаються комерційні назви препаратів замість діючої речовини. Але висловлені зауваження щодо виявлених недоліків не є принциповими, вони мають виключно

рекомендаційний характер і тому не знижують наукової цінності цієї дисертаційної роботи.

Слід також наголосити на тому, що отримані Іриною Дмитрівною Кіюн результати мають беззаперечне теоретичне й практичне значення не лише для клініки терапевтичної стоматології, а й, безумовно, для наркології, сімейної медицини.

Разом з цим, в процесі аналізу роботи виникло ряд питань дискусійного характеру, які потребують додаткового пояснення, а саме:

1. При формуванні клінічних груп у Вашому дослідженні, їх у Вас три, чи враховували критерії виключення і які, при відборі пацієнтів?

2. Чи спостерігали у пацієнтів основної групи, яким проводили лікування запропонованим Вами методом ускладнення, пов'язані із застосуванням лікувально-профілактичного комплексу?

3. При відборі пацієнтів і формуванні груп дослідження чи Вами були враховані інші хронічні захворювання слизової оболонки ротової порожнини та непластичні процеси. Якщо зустрічалися, то які?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Кіюн Ірини Дмитрівни «Особливості перебігу та профілактика захворювань тканин пародонта при використанні сучасних приладів для нагрівання тютюну у осіб молодого віку» є завершеною працею, у якій отримані нові науково-обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання, що спрямоване на підвищення ефективності комплексного лікування та профілактики захворювань тканин пародонта в осіб молодого віку, що застосовують альтернативні прилади для паління тютюну.

За актуальністю, методичним рівнем виконання, новизною і практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових положень і висновків, їх достовірністю та повнотою викладу в опублікованих

працях, дисертаційна робота Кіон Ірини Дмитрівни «Особливості перебігу та профілактика захворювань тканин пародонта при використанні сучасних приладів для нагрівання тютюну у осіб молодого віку» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року за № 44, відносно дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії та «Вимогам до оформлення дисертацій», затверджених наказом МОН України від 12.01.17р. за №40, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 – Охорона здоров'я, за спеціальністю 221 – Стоматологія, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент:

професор кафедри стоматології

Харківського національного

медичного університету МОЗ України,

доктор медичних наук, професор

Ірина СОКОЛОВА

